

Vrijdag 20 augustus 1915 – ochtendeditie

De gevangenhouding van mevrouw Carton de Wiart.

Berlijn, 19 augustus. De Corriere della Sera van Milaan heeft zich onlangs weer bezig gehouden met het geval van mevrouw Carton de Wiart (echtgenote van de Belgische minister van justitie) en een hele reeks beweringen te berde gebracht, die een verkeerde voorstelling van de zaak geven. Hiertegenover kan worden vastgesteld: Mevrouw de Wiart is met het volste recht veroordeeld, want zij onderhield geheime betrekkingen met Engeland en Havre, liet anti-Duitse geschriften in België drukken en verspreiden en onderschepte een brief, die aan de Kommandantur te Brussel was gericht en abusievelijk in haar brievenbus geworpen. Zij bekende voor het gerecht, zich aan al deze strafbare feiten schuldig te hebben gemaakt en wenst ook geen begenadiging. Haar overbrenging naar Berlijn was geboden, omdat Brussel geen gevangenis heeft, waar zij overeenkomstig haar stand verblijf kan houden. De Spaanse gezant te Berlijn heeft haar bezocht. Herhaaldelijk heeft zij mondeling en schriftelijk verklaard dat zij met alle onderscheiding wordt behandeld.

Met deze mededeling is de legende omtrent mevrouw de Wiart tot haar juiste afmetingen teruggebracht.

Duitse oorlogsliteratuur over België.

Brussel, 17 augustus.

Evenals in het voorgaande artikel wil ik weer twee boeken bespreken van deelnemers aan de grote strijd en ook nu een mindere en een officier aan het woord laten; in deze brief de mindere.

Dr. Jos. Risse, een jonge geschiedkundige, die pas de universiteit verlaten heeft, trok met zijn regiment (het 66^e infanterieregiment) uit Maagdenburg door Frankrijk en België en beschreef zijn wederwaardigheden in een boekje, getiteld: Mit der Kluck'schen Armee nach Belgien und Frankreich hinein.

Het dagboek, want dat is het, was oorspronkelijk niet voor uitgave bestemd, maar alleen voor eigen herinnering bijgehouden, tijdens een rust tussen vermoeide mensen, vaak bij het licht van een flikkerende kaars geschreven; en juist dit geeft er zijn waarde aan. Geen zucht naar opsmuk of verfraaiing, maar een gewoon verhaal van het dagelijks doorleefde, dat ons vergunt een blik te slaan in het leven en lijden, dat deze oorlog voor de minderen (Risse neemt als onderofficier aan de oorlog deel) met zich brengt.

Met de legers, die onder het opperbevel van von Kluck stonden, marcheert de schrijver door België en Frankrijk en woont de grote bewegingen aan Marne en Aisne bij, welke de augustus- en septemberdagen van het vorige jaar tot historische hebben gestempeld. Verreweg het grootste deel van zijn boek is aan de tocht door Frankrijk gewijd, maar getrouw aan de taak, die ik mij gesteld heb, zal ik uitsluitend spreken over de bladzijden die aan België gewijd zijn.

Op 8 augustus 1914 vertrekt Risse en zijn regiment uit Maagdenburg, de garnizoensplaats, per trein naar Gulik, van waar op 10 augustus 's morgens om 5 uur, het marcheren onder drukkende hitte aanvangt; de grote opmars werd echter enige dagen uitgesteld en begon pas de 13^e 's nachts, toen men over Aken en Moresnet de Belgische grens bereikte. De volgende morgen vroeg wordt België binnengerukt en langs wegen, welke de eerste sporen van de oorlog aan de soldaten vertonen, de strijd was hier reeds afgelopen, Dalhem bereikt, waar kwartier wordt betrokken. De volgende overtocht over de Maas en

mars tot Genoelselderen, waar de zondag (16 augustus) rustdag was. 's Maandag bereikte men Alken (een dorpje ten zuiden van Hasselt) en 's dinsdagmorgens nam de troep van Risse deel aan het eerste gevecht, toen de Belgen hun de overtocht over de Kleine Gete wilden bemoeilijken. Die dag werd nacht bivak opgeslagen bij Miskom (een dorp tussen Tienen en Diest). De volgende dagen, 19 en 20 augustus, waren voor schrijver merkwaardige, want zijn troepen rukten door de zojuist veroverde steden Leuven en Brussel. In Leuven kon de geschiedkundige zijn hart ophalen aan de talrijke oude gebouwen en straten, waardoor zijn troep marcheerde, al was er geen tijd voor nader bekijken, hetgeen hij nu wel dubbel zal betreuren.

Ons, bij wie de herinnering aan de onvergetelijke 20^e augustus 1914, toen de eindeloze reeksen Duitse soldaten door Brussel begonnen te stromen, nog even fris is als een jaar geleden, had het al vaak benieuwd te weten, welke de gevoelens van die troepen toen waren geweest. We hadden ze langs zien komen als automaten. Welke hun indrukken waren, bleef voor ons verborgen. Ziehier nu dat Risse, een ontwikkeld man, ons dit zal komen vertellen. Ik vertaal de bladzijde.

Vier tot vijf kilometer voor Brussel werd geruime tijd rust gehouden. Tegen twee uur, nadat de onderhandelingen omtrent de overgave der stad tot een einde waren gebracht, zetten wij de mars voort. Mooie villa's en buitens omzoomden aan beide kanten de weg. Aan de ingang der stad waren nog hier en daar barricades opgericht, welke de inwoners zelf uit de weg moesten ruimen. Op een groot plein stond de commanderende generaal en liet zijn korps voorbij marcheren. De regimenten hadden hun vaandels ontplooid, de muziek speelde en met de dreunende schreden van de bijna eindeloos schijnende bataljons mengde zich de jubelzang van "Deutschland, Deutschland über alles" en het aanvals- en

verdedigingslied van de “Wacht am Rhein” tot een enige, geweldige, onvergetelijke zegesymponie.

De orde in de straten werd door de Brusselse politie gehandhaafd. De winkels hadden hun vensters en deuren gesloten, en daar het kijken aan de ramen verboden was en de trottoirs vrij moesten blijven, had de bevolking zich aan de ingang der straten en op de pleinen verzameld om vandaar onze intocht te zien. Terwijl enkelen met een verrekijker hun nieuwsgierigheid bevredigden, hadden andere, patriottisch gezinde lieden, zich met Belgische lintjes gesierd, waarmee zij zeer ijverig koketteerden en demonstreerden.

Onze weg voerde door enige hoofdstraten langs verschillende openbare gebouwen en monumenten, waaronder vooral het koninklijk paleis onze opmerkzaamheid trok. Vreugde straalde op ons gelaat, een trots gevoel deed onze borst zwellen, omdat wij de eersten waren, die in België's hoofdstad binnentrokken. En deze stemming uitte zich in gesprekken en uitroepen.

Onophoudelijk ging het door, de ene nieuwe straat dook na de andere op en Brussel scheen geen einde te zullen nemen. Daarbij kwam het bijna halsbrekende plaveisel en de buitengewone hitte. Dat alles maakte het marcheren zo moeilijk, dat in afwijking met de gegeven bevelen een korte rust bevolen werd. De bewoners waren bijzonder vriendelijk, zodat men volstrekt niet het gevoel had in de hoofdstad van een vijand te zijn. Zij brachten ons water, limonade, bier, sigaren, sigaretten enz. en wilden er niets voor aannemen.

Een paar kilometer ten zuiden van Brussel werd nachtkwartier betrokken en dan over Halle en Edingen de weg naar Frankrijk ingeslagen, hetgeen evenwel niet zonder hardnekkig vechten zou gaan, want de Engelse achterhoede bemoeilijkte de overgang over het kanaal, dat van Condé naar Bergen loopt. In het donker kon dit

water echter worden overgetrokken en zonder rust ging het nu op het dorp Thulin los, waar een straatgevecht plaats had, waarvan Risse een zeer levendige beschrijving geeft. En zo overschrijdt men al vechtende de Franse grens.

Ook in het verdere deel van Risse's boek komt menige levendige en belangrijke bladzijde voor, maar het voorgaande moge volstaan om een indruk te geven van dit alleszins lezenswaardige dagboek.

De nieuwe nijverheid.

Brussel, 16 augustus.

Al zeggen wij het zelf: wij Belgen zijn een volk, dat altijd vrijwel zelf in zijn behoeften heeft kunnen voorzien, voor zover wij er geen al te buitensporige eisen aan stelden. De gelukkige ligging van het land; de natuurlijke verdeling ervan, die het noorden op landbouw aanwees en het zuiden tot nijverheid dwong: het waren omstandigheden die welvaart als het ware noodzakelijk maakten, en ons bovendien een grote economische onafhankelijkheid verzekerden, voor zover, wel te verstaan, er geen takken van de nijverheid in betrokken waren, die ik "onnatuurlijk" zal noemen, omdat zij ons niet door de Belgische landsgesteldheid zijn opgedrongen.

Er is echter een wet, die geldt voor zo goed als alle levensverschijnselen, en die zich vooral bij welvaart openbaart. Het is de wet der natuurlijke luiheid, die men, meer wetenschappelijk, de wet der minste inspanning noemt. En voor vele zaken, en niet het minst waar het gold te voorzien in dagelijks onderhoud, kon het rijke België zich op die wet beroepen, waar het allerlei waren – eet- en drinkwaren vooral – uit den vreemde invoerde, terwijl het die waren heel goed en even goedkoop zelf kon fabriceren – hetgeen het trouwens voor een deel deed, met het gevolg echter dat het Belgisch

product versmaad werd, dikwijls zeer ten onrechte, voor het buitenlandse. Want dat is weer een van de karaktertrekken van de Belg: geringschatting voor zichzelf, niet uit christelijke naastenliefde, maar omdat wij altijd, en meestal in al te hoge, in fnuikende mate, met het besef omliepen, een klein volk te zijn.

De oorlog, nu, heeft dat besef omgeslagen: wij zijn er niet ver van af, ons een groot volk te gaan achten, en ik zal wel de laatste zijn, om dit voor overdrijving te houden. Het is immers dergelijk bewustzijn, dat de volkeren de levensclimax verzekert, zonder dewelke zij achteruitgaan. Het is de oorlog ook die ons heeft geleerd ons te behelpen met hetgeen wij zelf kunnen voortbrengen; en dat wij daartoe in staat zijn, heeft velen eveneens met nationale trots vervuld.

Invoer, immers, behalve uit neutrale landen (en ik laat voor het ogenblik de milde hulp van naties als Amerika en Nederland buiten kwestie) invoer is thans totaal onmogelijk uit Engeland en Frankrijk, waar wij voor alle mondbehoefte goede klanten van waren; uit Duitsland wordt eveneens maar weinig betrokken, wat door de daar heersende toestanden goed te verklaren is. Zodat wij thans voor een goed deel op eigen vleugels vliegen, en er ons goed bij bevinden. De grootnijverheid ligt weliswaar zo goed als geheel stil; mindere nijverheidstakken bloeien echter op, leveren meer op dan in vreedestijd, en zijn voor velen een zegening geworden.

Laat ik maar eerst wijzen op een huisnijverheid, die bezig was een schone dood te sterven, althans in de grote steden: ik bedoel het inmaken van vruchten en groenten. Het is een feit: onze huismoeders hadden het maken van jam en confituur geheel verleerd. De heel goede kwamen uit Engeland – neen, zij moesten uit Engeland komen, wilden zij goed zijn. Voor mindere beurzen was er Belgische waar, die doorgaans veel minder goed was – de uitzonderingen niet te na

gesproken – en dikwijls van te geringe prijs, om werkelijk goed te kunnen zijn. Want men mag niet vergeten dat heel veel van onze Vlaamse, Limburgse en Haspengouwse vruchten naar Engeland verhuisden, hetgeen de prijzen in België zelf soms vrij hoog deed stijgen. En dat is een der redenen waarom in de burgergezinnen nog zo weinig vruchten werden ingemaakt: zij kwamen haast even duur te staan als de buitenlandse producten, die men geheel klaar in de winkels kon vinden. Dit is nu totaal omgekeerd: eerst kan er niet meer ingevoerd; en ten tweede: zo goed als alle vruchten blijven in het land. Ge weet hoe wij, verleden jaar, en meer bepaald te Brussel, overrompeld werden door de wonderbaarste druivenoogst die wij ooit beleefden. Dit jaar heeft men minder druiven gekweekt; daarentegen zijn de andere vruchten overvloedig en gaan zij aanmerkelijk goedkoper dan andere jaren. Geen wonder dan ook dat men zich zowat overal met ongewone ijver op het maken van confituur toelegt. Wel is, helaas, de suiker duur - de prijzen gaan van achtenzestig tot negentig centiemen het kilo – maar de boter is nog hoger in prijs gestegen: tot boven de vijf frank, en ... van de winter zal de zelf gemaakte jam op het karig rantsoen brood deze ongenaakbare smeerstof (als ik mij zo mag uitdrukken) voordelig komen te vervangen.

Een nijverheid die zich in België, en meer bepaald in de Vlaamse provincies, steeds mocht verheugen in een luisterlijke bloei, is de nationale bierbrouwerij. Wel deden de Duitse bieren, echte of nagemaakte, een geduchte concurrentie; te Brussel was vooral bij intellectuelen het Engels bier zeer gezien; desniettemin genoten bij stambewuste burgers de inlandse bieren een faam die, eeuwenoud, nog lang niet aan het tanen was. Elke streek ten onzent heeft zijn bier; elk bier zijn eigenaardigheid aan kleur, smaak en sterkte, maar allen bezitten zij hun kampioenen, en, het dient gezegd, al die kampioenen vechten voor een goede zaak. Brouwer zijn is ten onzent

dan ook zo'n kwade zaak nog niet; het geeft meestal aanzien, in een land waar men van bierbrouwers dictators maakt, als Artevelde. En dat is nu in deze oorlogstijd nog ontzaglijk verbeterd. Vroeger (en nu nog) dronk men in de echt Brusselse tapperijen lambiek en faro, maar in de grote koffiehuzen meestal echt Duits bier, zeer goed trouwens uit gelijklopende namaak te onderscheiden. Dat is nu – en ge zult het nogal natuurlijk vinden – veranderd. In enkele gelegenheden vindt men nog authentieke Overrijnse waar; maar deze huizen zijn over het algemeen aan het leger voorbehouden, en aan Duitse ambtenaren. De Belgische burger is er trouwens ongewenst: enkele lokalen zijn zelfs langs buiten geblinderd. En die Belgische burger troost zich: in zijn gewoon Belgisch café drinkt hij Belgisch-Duits bier – dat buitengewoon is. Want het dient gezegd: de Belgische namaak van Beiers of van Strasburger bier is veel beter geworden, dan hij vroeger was; althans kenners hebben het mij verzekerd (ikzelf drink er zelden). Zodat onze nationale brouwerij er niet alleen in omzet, maar ook in kwaliteit, wat betreft namaak (er wordt thans ook heel goede Stout gemaakt), op vooruit is gegaan.

Andere, minder gewone, nijverheidstak, die bij de oorlog gewonnen heeft; de fabricage van lucifers. Vroeger werden er wel gemaakt in België, maar die werden voor een goed deel ... uitgevoerd. Daarentegen voerden wij veel in uit de Noorderlanden, en als vele Belgen, dank ik er mijn kennis van het Zweeds aan, kennis die zich trouwens beperkt tot enkele wereldberoemde woorden. Nu weet ik niet, of Zweedse lucifers oorlogscontrabande zijn; ik weet allen, dat ook in deze onze nationale zin is ontwaakt, zodat wij van onze kruidenier Belgische waar eisen ... die wij twee en half maal duurder betalen dan vroeger. Er zijn ook wel Hollandse lucifers op de markt; het spijt mij echter, u te moeten zeggen, dat zij, wat verkoop aangaat, het bij de Belgische broeders moeten afleggen – al zijn wij ook met

die Belgische broeders zuinig, die vijftientig centiemen het pak van tien doosjes zijn gaan kosten.

Bezuiniging die wet is, en die men ook gaat toepassen inzake roken. Ook hierin is een revolutie gekomen, waar de Belgische nijverheid alle baat bij heeft. Als in Frankrijk, rookt men in België veel sigaretten, en het was in de laatste jaren een snobisme geworden, Franse sigaretten te roken. Nu waren vele van die zogenaamde “Françaises” Belgisch fabricaat, als werd het door velen, die niet weten dat de Franse regie haar exportproducten bijzonder merkt, voor Frans goed gekocht en naar de Franse waarde, dus ver boven de eigenlijke waarde betaald. Nu doet zich voor, dat op dit ogenblik nog wel Franse sigaretten, en wel degelijk echte te koop zijn – maar tegen het dubbele van de oude prijs. Dit heeft de Belgische namaakfabrikanten genoopt tot een schoon gebaar: zij hebben het masker afgeworpen; zij maken voortaan Belgische sigaretten, die met trots Belgisch heten, de Franse waard zijn, en in plaats van één frank, slechts dertig of veertig centiemen kosten. Zij worden thans evenveel verkocht als de Turkse en andere Oosterse producten, ... die trouwens ook in België, althans voor een goed deel, worden gemaakt, en, bij gelijke kwaliteit, nog eens zo duur zijn. En ziedaar weer een nijverheid, die bloeit dank zij de oorlog.

Leid daar niet uit af, bid ik u, dat wij daardoor in weelde zouden zwelgen.

Integendeel! De prijs van het leven is in de laatste weken eerder nog gestegen, en sommige waren weldra buiten gebruik gaan staan, zo duur zijn zij geworden. In zijn voorgenomen boek over België, waar onlangs zo'n misplaatst gebruik van gemaakt werd, merkte Baudelaire op, dat te Brussel het ondergoed van sommige menselijke schepselen weinig zindelijk is, terwijl er de woede heerst, alles met overvloedige bruine zeep te wassen. Hij schrijft in het schema van zijn

boek: “Bruxelles sent le savon noir. Les chambres d’hôtel sentent le savon noir. Les lits sentent le savon noir. Les trottoirs sentent le savon noir. Lavage des façades et des trottoirs, même quant il pleut à flots”. Kwam tegenwoordig Baudelaire naar Brussel terug, hij zou zich het leedvermaak van zijn boutade moeten ontzeggen.

Niet dat de “savon noir” bij ons in onmin zou gevallen zijn: hij is integendeel het voorwerp van duizenden verzuchting, want hij is een helaas zo goed als ongenaakbaar weeldeartikel geworden, dat alleen rijke lui zich mogen permitteren. Voor de oorlog kostte hij veertig centiemen het kilo: tegenwoordig durft men er tot een frank vijfenzeventig voor vragen!

Vrijdag 20 augustus 1915 – avondeditie

Antwerpse diamantbewerkers.

De commissie van de uitgeweken Antwerpse diamantbewerkers heeft gisteravond een vergadering gehouden ter bespreking van de verhouding van de Antwerpse diamantbewerkers tot de A.N.D.B. Vele uitgeweken diamantbewerkers waren ter vergadering aanwezig.

Alvorens tot de bespreking van het eigenlijke onderwerp over te gaan, deelde de voorzitter, de heer S. Voorzanger, mede, dat de commissie er niet in geslaagd is een gunstige regeling te treffen met het Koninklijk Nationaal Steuncomité aangaande de uitkering aan de werkloze Antwerpse diamantbewerkers.

Hierop zegde de voorzitter, dat de onderhandelingen met de A.N.D.B. betreffende de toelating tot het lidmaatschap, de contributies en werklozenuitkeringen vrijwel op niets zijn uitgelopen,

door de koppige houding van de bondsraad, die van geen toenadering wilde weten; spreker lichtte dit toe door voorlezing van de gevoerde correspondentie met bestuur en bondsraad van de A.N.D.B.

De heer Bosboom meende dat er, nu van onderhandelingen geen sprake meer kan zijn, tot de een of andere daad moet worden overgegaan. Hoe precies de actie voor het goede recht zal gevoerd worden, kan spreker niet uiteen zetten, men moest de commissie hier zoveel mogelijk de vrije hand laten.

In de eerste plaats is hiertoe nodig, dat men niet op zichzelf handelt, alle individueel optreden moet worden vermeden, eendrachtig en georganiseerd moet worden samengewerkt en de strijd worden aangevat.

De voorzitter deelde mede, dat aan de zogenaamde commissie der 95, die kort voor de oorlog uit Amsterdam naar Antwerpen met een certificaat zijn vertrokken, en zich afgescheiden hebben van de andere uitgeweken diamantbewerkeren, verzocht zal worden zich bij deze commissie aan te sluiten.

Namens de commissie der 95 werd hierop medegedeeld, dat deze er thans geen bezwaar tegen had, zich aan te sluiten.

Verscheidene aanwezigen drongen aan op een nadere uiteenzetting van de commissie, hoe zij de actie wil voeren.

De Heer Van Rol, lid van de Antwerpse bondsraad, zegde steeds op het standpunt te hebben gestaan, dat het aan een organisatie vrij moet staan, op elk oogenblik haar ledenaantal af te sluiten. Doch de vraag is, of dit oogenblik thans door de A.N.D.B. juist is gekozen, en deze vraag beantwoordt spreker ontkennend. Ook deze spreker had

gaarne gezien, dat de commissie wat duidelijker met haar plannen was voor de dag gekomen.

De heer Polak had gewild, dat de commissie zich in verbinding had gesteld met de hier ter stede vertoevende leden van het dagelijks bestuur van de A.D.B. Nu dit niet het geval is geweest, is spreker van mening, dat de bondsraadsleden van de A.N.D.B. uit de commissie moeten treden, en dat er een nieuwe commissie moet worden gekozen uit de Antwerpse bondsleden.

Toen verscheidene sprekers er tegen protesteerden, dat aan de commissie een blanco mandaat zou worden verleend, deelde de voorzitter mede, dat er geen blanco mandaat wordt gevraagd, doch de toestemming om samen te handelen met de werkende leden en voor een ogenblik de niet-werkende leden uit te sluiten. Desgewenst zal de eindbeslissing in de actie aan de algemene vergadering worden overgelaten.

Tenslotte werd besloten, dat de volgende week in een vergadering de stappen door de commissie gedaan, nader zullen worden bekend gemaakt, en dat de commissie zal worden uitgebreid met de leden van die der 95.

Men meldt ons van de Zeeuws-Vlaamse grens:

De pastoor van Brasschaat, die wegens het verspreiden van een proclamatie gevangen was genomen, is niet – zoals verschillende bladen hebben gemeld – vrijgelaten, doch thans veroordeeld tot 2 maanden gevangenisstraf, terwijl de koster tot 6 weken en diens beide zoons (de drukkers van de gewraakte proclamatie) tot 4 weken gevangenisstraf zijn veroordeeld.

Volgens mededeling van de Duitse militaire overheid te Antwerpen zijn er bij vonnis van het veldgerecht vijf Belgen, van wie één vrouw,

veroordeeld tot straffen van 13, 12 en 10 jaar dwangarbeid, omdat ze “manschappen tot de vijand gebracht en de vijandelijke macht gesteund hebben, door hulp te verlenen bij de aanwerving van dienstplichtige Belgen voor het vijandelijke leger.”